جمع بنـدی درآمـد هـای کتـابهای ادبیـات فـارسی ۲ ، ۳ و ۴

درآمدی بر ادبیــات حمــاسی

حماسه در لغت به معنای دلاوری و شجاعت است و در اصطلاح شعری است داستانی با زمینه قهرمانی ، قومی و ملی که حوادثی خارق العاده در آن جریان دارد.

✓ هر حماسه دارای چهار زمینه داستانی ، قهرمانی ، ملی و خرق عادت است.

زمینه داستانی حماسه : مهمترین زمینه حماسه است.
زمینه قهرمانی حماسه : تصویرساز انسانهایی است که هم از نظر نیروی مادی ممتازند و هم از لحاظ نیروی معنوی
زمینه ملی حماسه : به منزله تاریخ خیالی یک ملت است. واقعیاتی است که ویژگیهای اخلاقی نظام اجتماعی ، زندگی سیاسی و عقاید آن جامعه را در مسائل فکری و مذهبی در بر می گیرد.
زمینه خرق عادت : مهمترین ویژگی حماسه است. عبارت است از جریان یافتن حوادثی که با منطق و تجربه علمی سازگاری ندارد. در هر حماسه رویدادهایی غیر طبیعی و بیرون از نظام عادت دیده می شود که تنها از رهگذر عقاید دینی عصر خود توجیه پذیر است. موجودات غیر طبیعی در حماسه همچون رشته هایی استوار زمینه تخیلی حماسه را تقویت می کنند .

* اصلاح حماسه بیشتر برای شعر بکار می رود چرا که زیرا دو عامل وزن و آهنگ که از اجزای جدایی ناپذیر منظومه های حماسی هستند تنها در شعر یافت می شود.

* **نمونه های حماسه های منثور :** شاهنامه منثور ابوالموید بلخی – شاهنامه ابومنصوری – اخبار رستم از آزاد سرو سیستانی – حمزه نامه یا رموز حمزه از مولفی ناشناس – ابومسلم نامه ابوطاهر طرسوسی

✓ **انواع حماسه : طبیعی و مصنوع**

حماسه طبیعی : از زمانهای دور بصورت شفاهی در بین ملتها وجود داشته و سینه به سینه و نسل به نسل منتقل شده و بعدها به شکل مکتوب و اغلب بصورت شعر درآمده است مانند : ایلیاد و اُدیسه از هومر شاعر یونانی – مهابهاراتا از ویاسا – رامایانا از والمیکی – گیل گمش – شاهنامه فردوسی
حماسه مصنوع : این نوع حماسه تقلیدی از حماسه طبیعی است . تنها یک نفر آن را می سراید و در آن به جای آفرینش حماسه به بازآفرینی حماسه می پردازد. مانند : حمله حیدری از باذل مشهدی – خاوران نامه ابن حسام خوسفی – ظفرنامه حمدالله مستوفی – انه اید از ویرژیل

درآمدی بر ادبیــات غنــایی

غنا در لغت سرود ، نغمه و آواز خوش است و با کلمه معادل اروپایی خود لیریک Lyric یعنی شعری که با ابزار موسیقی خوانده می شود تناسب دارد و در اصطلاح به شعری گفته می شود که گزارشگر عواطف و احساسات شخصی شاعر باشد.

* در شعر فارسی ادب غنایی به صورت داستان ، مرثیه ، مناجات ، بث الشکوی (شکایت و گله) و تغزل در قالب هایی چون غزل ، مثنوی ، رباعی و قصیده مطرح شده است .

* شروع شعر عاشقانه را باید قرن چهارم دانست و رشد و باروری آن در تغزلات زیبای رودکی و شهید بلخی و رابعه بنت کعب جست و جو کرد. در قرن پنجم غزل در شعر فرخی کمال می یابد . از اوایل قرن ششم عرفان و اصطلاحات صوفیه با پیش گامی سنایی به حوزه غزل راه می یابد . و نوع عارفانه آن که در قرون بعد بوسیله مولانا و حافظ به کمال می رسد محصول این قرن است.

* در قرن پنجم شاعرانی چون عنصری ، فخرالدین اسعد گرگانی و عیّوقی به سرودن **منظومه های عاشقانه** پرداختند ولی کمال این نوع شعر در آثار نظامی قرن ششم است. **داستانهای عاشقانه** در ادب فارسی معادل **شعر نمایشی** در ادب اروپاست.

درآمدی بر حسب حـــال و زنـــدگی نـــامه

حسب حال خاطرات و یادداشت هایی است که اشخاص در گزارش احوال خود یا شخص دیگری می نویسند. اگر خودش زندگی نامه خودش را بنویسد به آن اتو بیوگرافی و اگر دیگری زندگی نامه ای را بنویسد به آن بیوگرافی می گویند.

- زندگی نامه بر حسب محتوا ۴ نوع است :

۱- **سیره و مغازی** که گزارش زندگی و جنگ های پیامبر اسلام است مانند سیره رسول الله از قاضی ابر قو و سیرت رسول الله دکتر زریاب خویی

۲- **شرح حال انبیای الهی** مانند قصص الانبیای از ابو اسحاق نیشابوری

۳- **شرح حال ائمه و بزرگان دین** مانند زندگانی علی ابن الحسین از دکتر جعفر شهیدی و قصص العلمای تنکابنی

۴- **کتب تذکره** که شرح و ترجمه احوال مشایخ صوفیه و شعر است مانند تذکره الاولیا از عطار ، تذکره لباب الالباب از محمد عوفی و تذکره الشعرا از دولتشاه سمرقندی

* چند نمونه ارزشمند از زندگی نامه ها : پله پله تا ملاقات خدا (شرح حال مولانا) – پیر گنجه در جست و جوی ناکجا آباد (درباره نظامی) – فرار از مدرسه و غزالی نامه (شرح حال امام محمد غزالی) – شرح احوال رودکی از استاد نفیسی

درآمدی بر ادبیـــات تعلیمی

شعر تعلیمی شعری است که قصد گوینده آن تعلیم و آموزش است . ماده اصلی شعر تعلیمی علم ، اخلاق و هنر است ؛ یعنی حقیقت خیر و زیبایی

دو نوع شعر تعلیمی در ادبیات ملل دیده می شود : ۱) نوعی که موضوع آن خیر و نیکی است (حوزه اخلاق)

۲) نوعی که موضوع آن حقیقت و زیبایی است (شعرهایی که مباحثی از علم یا ادب را می آموزند)

* نوع سومی از ادبیات تعلیمی در ادبیات ما وجود دارد که قصد آن آموختن علم است مانند نصاب الصبیان از ابو نصرفراهی که در تعلیم لغت سروده شده است.

- از نمونه های شعر تعلیمی در ادب اروپا بهشت گمشده از میلتون و کمدی الهی از دانته را می توان نام برد.

درآمدی بر توصیف و توصیف گری

توصیف عناصر و زیبایی های جهان وجود ، شرح وقایع و مناظر دلپذیر یا سهمگین از کارهای فطری و غریزی بشر است.

* وصف شاعرانه ، حاصل احساس لطیف شاعر است توام با صور خیال ، سراینده شعر وصفی به یاری تخیل سازنده و قوی خود به عناصر بی جان طبیعت احساس و صفت بشری می بخشد. (تعریف آرایه تشخیص یا همان Personification)

* ادبیات توصیفی ایران به سه دسته تقسیم می شود :

۱) **توصیفات تخیلی :** وصف هایی است که گوینده از تصور و پندار خویش کمک می گیرد ، واقعه ای تخیلی به وجود می آورد . این توصیف ها محصول گره خوردگی حواسّ ظاهری با احساسات انسانی است.
۲) **توصیفات نمادین :** توصیف هایی هستند که بر تشبیه و مقایسه بنا نهاده شده اند و منظور از آنها ترسیم یک چهره یا منظره نیست بلکه نماد هستند. این همان است که در اروپا به آن ادبیات نمادین (سمبلیک) می گویند .
۳) **توصیفات واقعی :** توصیفاتی هستند که گوینده بی آنکه در آنها دخل و تصرف کند به شرح جزییات وقایع و مناظر و اشخاص می پردازد. در این جا گوینده همچون دوربین حساس عکاسی همه چیز را آنگونه که هست نشان می دهد . این طرز توصیف عمدتا از آن نویسندگانی است که به نوعی مکتب ادبی به نام طبیعت گرایی (ناتورالیسم) معتقدند. امیل زولا برجسته ترین چهره این مکتب است که واقع بینی را به جای تخیل اصلی ترین شرط نویسندگی می داند.

درآمدی بر تــرجمه

ترجمه عامل پیوند و رابطه فرهنگی میان مردمانی است که هم زبان نیستند.

- در دوره ساسانیان ترجمه هایی زیادی صورت گرفت از جمله ترجمه «الف لیله و لیله » و «کلیله و دمنه»
- در دوران اسلام ترجمه هایی از زبان عربی به فارسی صورت گرفت مانند : ترجمه تفسیر طبری تالیف محمد بن جریر طبری که محمد بلعمی آن را ترجمه کرد و ترجمه کلیله و دمنه که ابوالمعالی نصر الله منشی آن را انجام داد.
- آموزگاران اروپایی دارالفنون کتابهای درسی زیادی از زبان های اروپایی ترجمه و در اختیار شاگردان خود قرار دادند.
- در دوران مشروطیت ترجمه های خوب و بی نقصی صورت گرفت مانند : ترجمه اتللوی شکسپیر توسط ناصرالملک – ترجمه گفتار در روش بکار بردن خرد اثر دکارت توسط ذکاءالملک فروغی.

ترجمه ابزاری برای نقل فرهنگ و اندیشه از زبانی به زبان دیگر است . مطلوب ترین شکل این انتقال آن است که هیچ بخش از صورت و معنی از بین نرود. **برای دست یابی به یک ترجمه موفق لازم است** که مترجم : ۱- آشنایی کامل با روح زبان مبدا و مقصد داشته باشد . ۲- بر محتوای کتاب مورد ترجمه دقیقا اشراف داشته باشد. ۳- رعایت امانت و به بیان دیگر « حفظ سبک » مولف را بنماید.

* **انواع ترجمه : ۱- ترجمه ارتباطی (آزاد یا روان) :** در این نوع ترجمه توجه مترجم بیشتر به گیرنده پیام است و ساختهای صوری و معانی ناآشنا را از زبان مبدا به مقصد وارد نمی کند. به همین دلیل این نوع ترجمه راحت تر خوانده می شود.

۲- ترجمه معنایی (تحت اللفظی یا دقیق) : در این نو ترجمه مترجم نمی خواهد از دنیای نویسنده فاصله بگیرد و پیوسته می کوشد تا جای ممکن ساختهای زبان مبدا را وارد زبان مقصد کند. از این رو چنین ترجمه ای را به راحتی نمی توان خواند .

درآمدی بر ادبیــات معــاصر

تحولات ادبی جامعه ایران از زمان فرمان مشروطیت تا به امروز ادبیات معاصر خوانده می شود. آمدن صنعت چاپ به ایران ، گسترش روزنامه نویسی ، آشنایی ایرانیان با ادبیات اروپا ، نهضت ترجمه آثار اروپایی و تاسیس دارالفنون مهمترین عوامل این تحول بوده اند.

- تغییراتی که در نثر این دوران ایجادشد عبارتند از :

۱) زبان نوشته ها به مردم نزدیک تر شد.

۲) موضوع و محتوای نوشته ها زیر و رو شد . واقعیات زندگی ، دردهای اجتماعی و بحث درباره حکومت فضای شعر و نثر را تحت تاثیر قرار داد.

۳) پیدایش یک رشته کار علمی و تحقیقی در زمینه ادبیات تحت تاثیر شرق شناسان اروپایی از جریان های ادبی و فرهنگی این دوره محسوب می شود.

۴) طنز و لطیفه های انتقادی افزایش یافت .

۵) واژه های مترادف و الفاظ خشک و ناآشنا ، آرام آرام از فضای نوشته ها رخت بربستند.

* نیما یوشیج (علی اسفندیاری) با سرودن قطعه «افسانه» در سال ۱۳۰۱ آغازگر تحولی بزرگ شد و پس از آن در سال ۱۳۱۶ شعر «ققنوس» نخستین شعر متفاوت خود را سرود . عصر شعر نیمایی به ۴ دوره تقسیم می شود :

۱) **دوره اول از ۱۳۰۴ آغاز سلطنت رضا خان تا ۱۳۲۰ آغاز حکومت محمد رضا پهلوی :** درخشش نیما و جدال بر سر کهنه و نو

۲) **دوره دوم از ۱۳۲۰ تا ۱۳۴۲کودتای ۲۸ مرداد** : تاثیر شعر نیما بر دیگران و شکوفایی شیوه او – انتشار نشریه های ادبی چون روزگار نو و مجله سخن – تشکیل نخستین کنگره نویسندگان ایرانی – شعر سپید یا همان شعر منثور نیز محصول این دوره است

۳) **دوره سوم از ۱۳۳۲ تا ۱۳۴۲ قیام پانزده خرداد :** شعر نو تغزلی گسترش یافت – زبان رمزگونه و ادبیات اجتماعی و حماسی که خوشایند رژیم سلطنت نبود رواج یافت.

۴) **دوره چهارم از ۱۳۴۲ تا ۱۳۵۷ انقلاب اسلامی :** کمال جریانهای ادبی دوره پیشین – زبان شعر بارورتر و شفاف تر و با مسائل اجتماعی همراه تر شد.

* در عصر مشروطه و پس از آن کسانی چون ابوالقاسم لاهوتی ، تقی رفعت ، شمس کسمایی و جعفر خامنه ای جریان نوآوری در عرصه شعر را پی گرفتند.

✓ شعر معاصر پس از نیما در سه شیوه ادامه یافت :

۱- **شعر آزاد یا نیمایی :** آهنگ دارد – وزن دارد – قافیه ندارد مانند اشعار اخوان ثالث ، سهراب سپهری و قیصر امین پور

۲- **شعر سپید :** آهنگ دارد – وزن ندارد – قافیه ندارد مانند اشعار علی موسوی گرمارودی

۳- **شعر موج نو :** آهنگ ندارد – وزن ندارد – قافیه ندارد مانند اشعار احمد رضا احمدی (موج نو به پیچیدگی مشهور است)

درآمدی بر ادبیــات داستــانی

منظور از ادبیات داستانی (fiction) آثاری است که ماهیت داستانی و تخیلی دارند. قصه ها ، داستانهای کوتاه ، رمان و انواع وابسته به آنها را ادبیات داستانی گویند. قصه های گذشته به انواع زیر تقسیم می شود :

۱- قصه هایی در فنون و رسوم کشورداری ، فرمانروایی ، بازرگانی و سیرت پادشاهان و وزرا مانند سیاست نامه خواجه نظام الملک توسی
۲- قصه هایی در شرح زندگی و کرامات بزرگان دین و مذهب مانند اسرارالتوحید محمد بن منور
۳- قصه هایی در توضیح مفاهیم عرفان و فلسفه بصورت تمثیلی یا نمادین مانند عقل سرخ از سهروردی و منطق الطیر از عطار
۴- قصه هایی که جنبه واقعی و تاریخی و اخلاقی آنها به هم آمیخته است مانند مقامات حمیدی از حمید الدین بلخی و گلستان سعدی
۵- قصه هایی که صرفا جنبه تاریخی دارند مانند تاریخ بیهقی از ابوالفضل بیهقی
۶- قصه هایی که از زبان حیوانات نقل می شوند که در ادبیات خارجی به این **افسانه های تمثیلی** Fable می گویند مانند کلیله ودمنه
۷- قصه هایی در زمینه تعلیم و تربیت مانند قابوس نامه از عنصرالمعالی کیکاووس بن اسکندر قابوس بن وشمگیر و چهارمقاله از احمد عروضی سمرقندی
۸- قصه هایی که بر اساس امثال و حکم فارسی و عربی تنظیم شده اند مانند جامع التمثیل از حبله رودی
۹- قصه هایی که محتوای گوناگون از جمله معرفت خداوند ، معجزات پیامبران ، شگفتی های دریاها و شهرها و ... دارند مانند جوامع الحکایات و لوامع الروایات از محمد عوفی
۱۰- قصه های عامیانه که حاوی سرگذشت و ماجرای انسانهاست که وقایعی عبرت انگیز دارند مانند سمک عیار و هزار و یک شب

* هدف ادبیات داستانی جدید پرداختن به مسائل اجتماعی و رنج های بشری و طبقات محروم جامعه است.

عناصر داستان : **۱- شخصیت و قهرمان :** کسانی هستند که با رفتارها و گفتارهای خود داستان را به وجود می آورند.
۲- راوی داستان یا زاویه دید : هر داستان به شیوه ای روایت می گردد. معمول ترین شیوه روایت داستان استفاده از اول شخص (من) و سوم شخص (او) یا دانای کل است.
۳- هسته یا طرح داستان : پیوستگی منظم اعمال و حوادث داستان که مبتنی بر رابطه علت و معلولی است. هسته به سلسله حوادث داستان وحدت هنری می بخشد و آن را از آشفتگی می رهاند.
۴- درون مایه : فکر اصلی و مسلط بر هر اثر است. در واقع جهت فکری و ادراکی نویسنده را نشان می دهد.
۵- لحن : ایجاد فضا در کلام است. لحن با سبک ارتباطی نزدیک دارد. شخصیت ها را از طریق لحن آنان می شناسیم.

درآمدی بر ادبیــات پــایــداری

هر نوشته یا سروده ای که مبارزه ملتها در برابر عوامل استبداد خارجی یا تجاوز بیگانگان را نشان دهد در حوزه ادب پایداری جای می گیرد.

- **برجسته ترین چهره های ادبیات پایداری :**

در فلسطین : غسّان کنفانی – محمود درویش – جبرا ابراهیم جبرا – اثل مانین

در امریکای لاتین : پابلو نرودا

در ادب پایداری سیاهان : هریت بیچر استو

درآمدی بر نقد و تحلیل آثـــار بزرگ ادبی

- آثار ادبی از سه دیدگاه مورد نقد قرار می گیرند :

نقد لغوی : بررسی اثر از نظرگاه کاربرد زبان و اصول و قواعد آن

نقد فنی : بررسی اثر از دیدگاه آرایه های و زیباییهای ادبی

نقد اخلاقی : بررسی اثر از لحاظ ارزشهای اخلاقی

و اما چند نکته ناگفته :

- ✓ منظومه **خسرو و شیرین** نظامی زیباترین منظومه عاشقانه در ادب فارسی است. مورد تقلید شاعرانی چون **امیرخسرو دهلوی** و **وحشی بافقی** قرار گرفته است. **مناظره** در ادبیات ما به بیان شعر بصورت سوال و جواب اتلاق می شود. مبتکر فن مناظره **اسدی توسی** است. استادانه ترین نمونه معاصر آن مناظرات **پروین اعتصامی** است.
- ✓ **بوستان** یا **سعدی نامه** اثر منظوم سعدی توصیف گر مدینه فاضله (آرمان شهر) وی است که در ۱۰ باب تنظیم شده است . باب هفتم آن گفتار اندر فضیلت خاموشی است.
- ✓ نهج البلاغه امام علی (ع) را **دکتر سید جعفر شهیدی** به زبان فارسی ترجمه کرده است.
- ✓ کتاب قصه های دوشنبه نوشته آلفونس دوده فرانسوی را **دکتر زرین کوب** به فارسی ترجمه کرده است.
- ✓ کتاب مجموعه رسایل فارسی اثر **خواجه عبدالله انصاری** نویسنده و شاعر قرن پنجم است.
- ✓ **آثار عبدالرحمن جامی :** **منظوم :** هفت اورنگ به تقلید از خمسه نظامی با نام سلسله الذهب ، سلامان و ابسال ، تحفه الاحرار ، سبحه الابرار ، یوسف و زلیخا ، لیلی و مجنون و خردنامه اسکندری
  منثور : نقدالنصوص ، نفحات الانس ، لوایح و لوامع

- ✓ **بزرگان مکتب های ادبی :** **ناتورالیسم** = امیل زولا **کلاسیسم** = شکسپیر **رمانتیسم** = ویکتور هوگو